

Asia: VN/3215/2021

Väliraportti: Vapaa!-Fri! -hanke vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi ikääntyvässä yhteiskunnassa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Vapaaehtoistoiminta - sen tekeminen ja tekemisen esteiden poistaminen on erittäin tärkeä yhteiskunnallinen tavoite ja yksilön oikeus. Kiitämme lausuntopyyntöä.

Onko toiminnassanne tullut esiin haasteita liittyen työttömän oikeuteen toimia vapaaehtoisena?

Vapaaehtoistyön tekemisen pelko on noussut suhteellisen säännöllisesti esiin toiminnassamme.

On ollut mm. tilanteita, joissa hanketyöntekijä hankkeen päättymisen jälkeen jäätyään työttömäksi pelkää tehdä vapaaehtoistyötä yhdistyksessä luottamushenkilönä tai muutoin peläten työttömyyskorvauksen menetystä.

Usea työtön on maininnut Työttömien Keskusjärjestölle peloistaan ja huolestaan, että jää ”vapaaehtoistyöstä kiinni” ja menettää työttömyysetuutensa määrääjäksi. Paljon arvokasta ja mahdollisesti työllistymiseenkin vaikuttavaa kokemusta erilaisista vapaaehtois- tai luottamustehtävistä jää raportoimatta TE-asiantuntijoille, koska ei olla aivan varmoja siitä, että vapaaehtoistyö ei aiheuttaisi ongelmia: lisäselvityspyyntöjä ja mahdollisesti toimeentulon menetystä.

Vapaaehtoistoiminnan salaaminen ja rangaistuksen pelko huonontavat asiantuntijoiden ja asiakkaiden välistä luottamussuhdetta. Työttömät ovat kokeneet vapaaehtoistoimintaan osallistumisen selvittämisen TE-palveluiden kanssa haastavaksi. Yleinen TE-palveluiden neuvonta kehottaa pääsääntöisesti ottamaan yhteyttä omaan TE-asiantuntijaan asian tiimoilta. Omaan

asiantuntijaan ei kuitenkaan saa yhteyttä noin vain, sillä heillä ei nykyisin ole asiantuntijakohtaista puhelinnumeroa.

Oman asiantuntijan yhteydenotossa saattaa mennä viikkoja ja työttömän halu vapaaehtoistoimintaan ehtii hiipua. Tällaiset yhden asian kyselyt omalta asiantuntijalta myös kuormittavat jo valmiiksi kuormitettua palvelua. TE-palveluiden yleisneuvonnassa ei useinkaan uskalleta ottaa kantaa yksittäisen ihmisen asiaan.

Työttömänä vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen tarvitaan selkeät ja yksiselitteiset linjaukset, joissa ei jää porsaanreikiä pelättäväksi. Työttömien Keskusjärjestölle tulneiden yhteydenottojen perusteella näyttää, että tulkinnoissa vapaaehtoistyön luonteesta ja sen mahdollisesta sanktioimisesta on sekä asiantuntijakohtaisia että alueellisia eroja.

Omalla jäsenkentällämme on noussut esiin myös tilanteita, joissa rahoitus (esim. ELY:n rahoitus) on saattanut olla este sille, että työntekijä voisi ns. virka-aikaan osallistua työajalla Keskusjärjestön hallituksen kokouksiin. Linjanveto on lähtökohtaisesti ymmärrettävää. Mutta hallituksen kokouksissa käsitellään tietoa, joka hyödyntää myös hankkeitten tekemistä.

Olemme järjestönä pyrkineet kompensoimaan luottamushenkilöiden menetettyjä työtuloja. Työttömän työtuloja ei pystytä kompensoimaan, koska tuloja ei ole, eikä myöskään menetettyä työttömyyskorvausta ole mahdollista maksaa/korvata.

Tulisiko vapaaehtoistoimintaa hyödyntää johdonmukaisemmin erilaisissa yhteiskunnan toiminnoissa? Missä?

Vapaaehtoistoiminta on ensisijaisesti vapaaehtoistoimintaa ja siten sen strateginen hyödyntäminen yhteiskunnassa on arveluttavaa (ellei sitten kyse ole vakavasta yhteiskunnallisesta kriisistä, jolloin ehkä joka tapauksessa vapaaehtoistyön kuvaamiseen tarvittaisiin eri nimi). Yhteiskunnallisessa keskustelussa on tuotu enenevästi esiin havaintoja, että monet ennen kunnan tai valtion vastuulla olevat tehtävät valuvat 3. sektorin vastuulle.

Näemme tärkeänä, että vapaaehtoistoiminnan esteitä kansalaistoiminnassa ja järjestötyössä tulee poistaa, jotta kaikki työttömät (myös vastikkeellisella ja siten sanktioitavalla etuudella olevat) voivat yhdenvertaisesti siihen osallistua.

Vapaaehtoistoiminnan houkuttelevuutta voi lisätä purkamalla byrokratiaa ja tiedottamalla mahdollisuuksista. Esimerkiksi ikäihmisten koti- ja hoivapalveluita voitaisiin tukea vapaaehtoistoiminnalla viestimällä heidän tarpeistaan ja toiminnan mahdollisuuksista. Hankkeen väliraportissa tuotu pop-up-henkinen ja lyhytaikainen osallistuminen tulisi ottaa huomioon silloin kun se on käytännössä mahdollista.

Vapaaehtoistyö on sen tekijää motivoivaa ja pitää hänen henkistä vireyttään tasapainossa. Kyseessä on usein täysin itsekäs peruste. Motiivina on voi myös osaksi olla yhteiskunnallinen auttamisen halu. Itse hoivapalveluihin ei saa ottaa muita kuin alan ammattilaisia/opiskelijoita. Muuten mennään väärään suuntaan eli palkkausten sijaan pestataan vapaaehtoista työvoimaa! Täysin eri asia on sen sijaan esim. vanhusten ulkoiluttaminen, seuralaisena toimiminen esim. kulttuuritapahtumissa tms. satunnainen toiminta.

Vapaaehtoisten luottamustyöstä: se voi olla ongelma ainoastaan, jos toimesta saadaan palkkiota. Kaikilla yhdistyksillä ei ole varaa maksaa mitään, toisilla korvaus perustuu matkakuluihin ja ateriakorvaukseen. Se on selvää, että jo verottaja on kiinnostunut näistä palkkioista ja verothan niistä menee. Luottamustoiminta ei saisi vaikuttaa mitenkään työnhakuun! Sehän kertoo jo henkilön aktiivisuudesta ja toimii jopa meriittinä työnhaussa!

Vapaaehtoistyön tekemisen turvallisuus on saatettava samalle tasolle kuin oikeus olla mukana luottamustoimissa. Kuten luottamustoimet, vapaaehtoistyö ei millään tavoin estä palkkatyön vastaanottamista. Kuten luottamustoimissa, vapaaehtoisen on oltava varma sitä, että hänen kokouskahvinsa on oltava vaaraton vastaanottaa. Vapaaehtoistyö on esimerkiksi kulttuurin, liikunnan, nuorisotyön sekä vanhustyön puolella johtanut kouluttautumiseen ja työllistymiseen. Se on hyvä väylä kotouttamiseen ja sitä kautta koulutuksen ja työpaikan tarjoavien verkostojen löytämisen.

On myös muistettava, että yhdistykset eivät usein voi toimia merkittävinä tukitoimijoina, ellei yhdistyksellä ole jotain perusrahoitusta, joka turvaa toiminnan koordinoimiseen tarvittavat henkilöresurssit.

Miten kehittäisitte vapaaehtoistoimintaa, jos rahoituksen reunaehdot sallisivat nykyistä laajemmin vapaaehtoistoiminnan kehittämisen?

STEA:n ja ESR -rahoituksen kehityksen suunta on koko ajan pikkutarkempi sääntely – nyt esimerkiksi kartoitetaan vaikuttavuutta monin keinoin. Tämä tekee kaiken vapaaehtoistoiminnan tuottamisen sidotummaksi ja mahdollisuus toimia tilanteen mukaan heikkenevät. Tämä on epätoivottavaa

kehitystä. Tärkeintä vapaaehtoistoiminnassa on ihmiskeskeisyys, vaikuttavuuden mittarit tulee luoda sen mukaan.

Sosiaalinen media ja uudet vaihtotalouden muodot ovat mahdollisuuksia yhdistää tekijät ja palveluiden tarvitsijat uudella tavalla ja siten tuottaa uutta kansalaistoimintaa. Näille uusille tekemisen ja kohtaamisen tavoille tulee luoda yhteiskunnallista tilaa. Sanktioimalla ja pelottelemalla ihmisten aktiivisuus ja luovuus sekä toivo kuolevat. Aktiivinen elämä, myönteinen ihmiskuva, ja yhdessä tekeminen lisäävät yhteiskunnallista vaurautta ja vakautta yksilön ja yhteisön hyvinvoinnin kautta.

Estävätkö rahoituksen reunaehdot vapaaehtoistoiminnan kehittämisen?

Ely-rahoissa ja myöskin STEAn rahoituksessa tarkkaan määritellään miten 100 % työpanos toteutetaan. Se osaltaan rajaa vapaaehtoistoiminnankin kehittämistä - mm. luottamustoimiin osallistumisen.

Mistä saatte tietoa avoimna olevista toimintanne sopivista rahoitushauista? Onko teillä tiedossa jokin taho, josta voitte tiedustella avoimna olevia rahoitushakuja?

Rahoitushauista on rakentunut perustiedot. Mutta on varmaankin myös sellaisia rahoituskiirroksia, jotka menevät kokonaan ohi.

Onko kunnissa tarvetta kunnan ja kansalaisyhteiskunnan välistä yhteistyötä kokonaisuutena kuvaavalle oppaalle tai muulle koulutusmateriaalille ja mitä materiaalin tulisi sisältää?

Etenkin kunta- ja hyvinvointialueen päättäjien olisi hyvä saada kattava paketti järjestötyön merkityksestä sekä tietoa vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista ja järjestämistavoista.

Opas on hyvä alku mutta käytännön toteutus vaatii aloitteellisuutta, katalysointia, resursseja ja mahdollisuuksien luomista.

Kunnat voisivat esimerkiksi jalkautua tai tarjota jalkautuvaa työtä yhdistyksiin ja yhteisöihin selvästi nykyistä enemmän.

Minkälaista tukea ja koulutusta tarvitsette yhdistystoiminnan pyörittämiseen ja oletteko saaneet siihen tukea kunnalta tai muilta toimijoilta?

Saamme päärahoittajaltamme tarvittavan koulutuksen. Jäsenyhdistyksemme ovat vaihtelevasti yhteydessä kuntapäättäjiinsä.

Minkälaista yhteistyötä kuntien, hyvinvointialueiden ja kansalaistoimijoiden välillä tulisi olla ja missä asioissa?

Nykyistä sosiaali- ja terveysalaan liittyvää yhteistyötä voitaisiin syventää entisestään. Kuntalaiset voivat esittää toivomuksiaan kuntapäättäjille, ja mikäli ne eivät ole lakiin perustuvia palveluoikeuksia, niiden järjestämistä voitaisiin edistää yhdistysten ja järjestöjen avulla.

Esimerkiksi työttömien yhdistyksiä voitaisiin valjastaa erilaisiin talkootöiden järjestämiseen, heikkokuntoisten tukemiseen kotona ja palveluissa (saattaminen palveluihin, ulkoiluttaminen jne.), pihatöiden tekemiseen, muut ympäristöön liittyvät työt jne. Riippuen kokonaisuuksista neuvoteltaisiin siitä, mikä soveltuu vapaaehtoistoiminnaksi ja mikä on palkkatyötä.

Ruoka-avun jakamista on toteutettu paljon vapaaehtoisvoimin Hintojen kallistuessa ruoka-avun tarve sekä rooli yhteiskunnallisena tukiverkkona korostuu. Vapaaehtoistoiminta esimerkiksi ruoka-avussa voi tuoda arvokasta osaamista ja tietoa nuorelle tai varttuneemmallekin työnhakijalle tai kuntoutujalle.

Työttömien tulisi voida osallistua niin kunnissa kuin hyvinvointialueilla vapaaehtoistoimintaan ilman sanktioiden pelkoa. Siltä osin vapaaehtoistoiminnan linjauksia on kirkastettava.

Haapakoski Jukka
Työttömien Keskusjärjestö ry